

דְּרָשׁוֹת

פרשת דברים, תש"פ, מספר 1378

מינוי שופטים – עירוב פרשיות

יצחק ברנד

הם זקני העם ושטריו... ונשאו אתך במשא
העם ולא תשא אתה לבדך.

נקודות הדמיון כאן הן בתלונתו של משה:
"לא אוכל לבדי שאת אתכם" (דב' א:ט), המקביל
ל"לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה"
(במ' יא:יד). זאת ועוד: בשתי הפרשיות היוזמה
לפעולה היא של משה (בניגוד לפרשייה שביתרו,
שם חותן משה הוא שמחולל את המהלך). דמיון
נוסף נמצא בכישורים ובמאפיינים הנדרשים מן
החברים בגוף המסייע למשה. בפרשתנו מדובר על
אישי ציבור ומנהיגים בולטים: "אנשים חכמים
ונבנים וידעים לשבטיכם... ואתן אותם ראשים
עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי
חמשים ושרי עשרת ושטרם לשבטיכם...
ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע
בין אחיכם ושפטיהם צדק בין איש ובין
אחיו ובין גרו. לא תכירו פנים במשפט כקטן
כגדל תשמעונו לא תגורו מפני איש כי
המשפט לא-להים הוא והדבר אשר יקשה
מכם תקרבון אלי ושמעתי".

משה העם קשה על משה, וכפתרון לכך עולה
ההצעה לשתף בהנהגה אנשי ציבור בולטים
(חכמים וידועים). סופה של הפרשה מלמד על
תחילתה: מסתבר, שהכוונה לשופטים, המצווים
לשפוט את העם בצדק.
על פניה, פרשה זו מתכתבת עם שתי פרשיות
קודמות, שעוסקות בהקמת גופים ציבוריים
כפתרון למצוקת הנהגה של משה. הפרשה האחת
היא זו שביתרו (שמ' יח:כא-כב):

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי
א-להים אנשי אמת שנאי בצע, ושמתי
עלהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים
ושרי עשרת... והקל מעליך ונשאו אתך.

המנגנון שבשתי הפרשיות (דברים ויתרו)
משותף: "שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי
עשרת". בנוסף, מטרת מינוי השופטים היא להקל
על משה את משא העם.

מצד אחר, ישנן זיקות בולטות עם פרשת
המינוי של זקני ישראל (במ' יא:יד-יז):

לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה
כי כבד ממני: ויאמר ה' אל משה אספה לי
שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי

חז"ל סבורים שגם פרשת מינוי הזקנים מתייחסת
למינוי שופטים, ולדידם היא הבסיס לכינון
הסנהדרין. ראו, למשל, משנה, סנהדרין א, ו.
2 לעומת זאת, בפרשייה שביתרו אין מדובר בהנהגה
ציבורית-פוליטית אלא בתפקיד שיפוטי: "ושפטו את
העם בכל עת" (שמ' יח:כב) / (שמ' יח:כו), ולכן
הכישורים והתכונות המתאימים לתפקיד זה הם:
"אנשי אמת שנאי בצע" (שמ:כא).

3 אמנם מחלוקת היא בין התנאים ובין הפרשנים,
ברם, כך נראה מסדר המקראות ומפשטם.

ספר דברים הוא "משנה תורה", גם משום שיש בו
חזרות על פרשיות שהתורה עסקה בהן זה מכבר.
הראשונה שבהן היא פרשת מינוי השופטים (דב'
א:ט-יז):

ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא אוכל
לבדי שאת אתכם... הבו לכם אנשים חכמים
ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם
בראשיכם... ואקח את ראשי שבטיכם
אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים
עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי
חמשים ושרי עשרת ושטרם לשבטיכם...
ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע
בין אחיכם ושפטיהם צדק בין איש ובין
אחיו ובין גרו. לא תכירו פנים במשפט כקטן
כגדל תשמעונו לא תגורו מפני איש כי
המשפט לא-להים הוא והדבר אשר יקשה
מכם תקרבון אלי ושמעתי".

משה העם קשה על משה, וכפתרון לכך עולה
ההצעה לשתף בהנהגה אנשי ציבור בולטים
(חכמים וידועים). סופה של הפרשה מלמד על
תחילתה: מסתבר, שהכוונה לשופטים, המצווים
לשפוט את העם בצדק.

על פניה, פרשה זו מתכתבת עם שתי פרשיות
קודמות, שעוסקות בהקמת גופים ציבוריים
כפתרון למצוקת הנהגה של משה. הפרשה האחת
היא זו שביתרו (שמ' יח:כא-כב):

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי
א-להים אנשי אמת שנאי בצע, ושמתי
עלהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים
ושרי עשרת... והקל מעליך ונשאו אתך.

המנגנון שבשתי הפרשיות (דברים ויתרו)
משותף: "שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי
עשרת". בנוסף, מטרת מינוי השופטים היא להקל
על משה את משא העם.

מצד אחר, ישנן זיקות בולטות עם פרשת
המינוי של זקני ישראל (במ' יא:יד-יז):

לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה
כי כבד ממני: ויאמר ה' אל משה אספה לי
שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי

* יצחק ברנד, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-
אילן.

באשר לתפקידו כשופט, יתרו מציע להקים מנגנון של שרי אלפים עד שרי עשרות. בדרך זו, החוק והמשפט עוברים מן השמים אל הארץ. עד עתה היו החוק והמשפט מועברים באופן שוטף מאת ה', דרך משה, אל העם. מעתה, החוקים והתורות מונחים באופן קבוע בפני העם, ואת המשפט עורכים שופטים בשר ודם.

בפרשת מינוי הזקנים (במדבר), מתרחש תהליך שונה, ואולי גם הפוך. בעקבות תלונות העם, משה מתקשה לשאת לבדו את הטיפול בכל צרכיו הארציים של העם – "כִּי אֲשֶׁר יִשְׂא הָאָמֶן אֶת הַיֵּגֶק". הצעת הפתרון של ה' היא להקים גוף מסייע של שבעים מזקני ישראל, שיהיו שותפים עם משה במשא העם. אותם זקנים אינם פועלים באופן ארצי: "וְאֶצְלָתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמִשְׁאֵי הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אֶתְּךָ לְבַדְּךָ" (במ' יא:טז). ההנהגה במקרה זה אינה מועברת מן השמיים אל הארץ; היא נשארת בידי שמיים, אלא שרוחו של משה מואצלת מעתה גם לזקני ישראל.

מכאן לפרשת מינוי השופטים שבפרשתנו. מסופה של הפרשה מתברר שהמשפט שנעשה בין בני אדם – משפט שמיים הוא (דב' א:יז-טז):

וְאֶצְוֶה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפֹטֵתֶם צְדָק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ. לֹא תִכְיֹרוּ פָּנִים בְּמִשְׁפַּט פְּקֻטָּן כִּגְדֹל תִּשְׁמַעוֹן לֹא תִגְוֹרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֹא-לֵהִים הוּא...

החובה לשפוט בצדק, בשוויון וללא מורא בשר ודם, נובעת מזיקת המשפט לא-להים. תפיסת המשפט בדרך זו אינה עולה בקנה אחד עם התפיסה של מינוי השופטים שב"יתרו". שם, כאמור, מועבר המשפט מא-להים לשופטים בשר ודם. מן התפיסה הא-לוהית של המשפט נגזר שעל השופטים לראות עצמם כזקני ישראל, שרוח א-להים שורה עליהם.

עירוב הפרשיות שבספר דברים נדרש אפוא כדי להעביר מסר כפול באשר לזהותם של השופטים בישראל ומהותו של המשפט: מצד אחד, המשפט הוא ארצי, ולכן הוא מסור לעם כולו, ממשה ועד לשרי אלפים ושרי עשרות. זהו המסר של מינוי השופטים שב"יתרו". מצד אחר – "הַמִּשְׁפָּט לֹא-לֵהִים הוּא" (דב' א:יז); "יהו הדיין יודעין את מי הם דנין ולפני מי הן דנין... שנא' ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה', ואומ' א-להים נצב בעדת א-ל, בקרב א-להים ישפוט".⁷

7 תוספתא, סנהדרין (צוקרמאנדל) פרק א, ט, עמ' 416.

לא אירע לפני מתן תורה, אלא בשנה השנית ליציאת מצרים.⁴

כסיכום ביניים ניתן לומר, שפרשת מינוי השופטים שבדברים מתארת כביכול אירוע אחד, אלא שיש בו מרכיבים משני אירועי-עבר שונים: חלק מן המרכיבים הולמים את הפרשייה שבספר במדבר: מסגרת הזמן; היוזמה לפעולה; תיאור המצוקה של משה ודיוקן האישים המועמדים לגוף המסייע. עם זאת, שני מרכיבים בולטים מתאימים דווקא לפרשייה שביתרו: המנגנון של שרי האלפים עד שרי העשרות וזהותו של הגוף המסייע כרשות שופטת.

מהו פישרו של עירוב פרשיות זה?

שני האירועים – מינוי השופטים (שמות) ומינוי הזקנים (במדבר), על אף נקודות הדמיון שביניהם, הם אירועים ניגודיים מבחינה פוליטית ודתית.

ברקע מינוי השופטים (ביתרו) עומד עומס תפקודי. משה נוטל על עצמו, לבדו, שלושה תפקידים: נביא, שופט ומורה הוראה. כנביא הוא נענה לעם הבא אליו "לְדַרְשׁ אֶל-לֵהִים" (שמ' יח:טו). כשופט הוא פוסק "בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ" (שם:טז), וכמורה הוראה הוא מודיע לעם "אֶת חֻקֵי הָאֱ-לֵהִים וְאֶת תּוֹרֹתֵיהֶם" (שם:שם).⁵ משה מעמיס על כתפיו את שלושת התפקידים, משום שלפי תפיסתו, העם רואה בו מתווך בינו לבין ה', ובמשימה זו אין לו תחליף. עיקר הצעתו של יתרו היא להניח בפני העם תורה מן השמיים שאלהי יוכל לפנות כל המבקש את דבר ה' (שם:יט-כ):

עֲתָה שְׁמַע בְּקִלִי אֵינְעֶצֶךָ וַיְהִי אֶל-לֵהִים עֲמֹךָ הֲיִה אֶתְּךָ לְעַם מֹוֹל הָאֱ-לֵהִים וְהִבֵּאתָ אֶתְּךָ אֶת הַדְּבָרִים אֶל הָאֱ-לֵהִים. וְהִזְהַרְתָּ אֶתְּךָ אֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדְּרֹךְ יִלְכוּ בָהּ וְאֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן.

החוקים, התורות, הדרך והמעשה ינחו את מבקשי ה', וכך לא יהיה צורך בפניה למשה בכל דבר ובכל עת.⁶ כך בתפקידו של משה כנביא וכמורה הוראה.

4 רמב"ן בפירושו על אתר בדברים מזהה את הפרשה עם מקבילתה שביתרו. לכן, "בעת ההיא" משמע לדבריו: "קודם שאמר לנו ה' בחורב 'רב לְכֶם שִׁבְתָּ בְּהָר הַזֶּה', על דעת האומרים קודם מתן תורה בא יתרו". ובכל זאת, אירוע מינוי השופטים המוקדם מוזכר בהקשרו של המסע המאוחר לו מהר חורב לארץ ישראל, כדי לומר ש"הנה קבלנו את התורה והיו עליכם שופטים ושוטרים לשפוט ולהנהיג אתכם, והנה היינו מוכנים ומזומנים לבא בארץ, ונסע מחורב לדגלנו עם שופטנו וזקנינו, ותקרבו אלי כלכם עם חכמיכם וראשיכם ובקשתם מרגלים, ונתקלקל הענין".

5 ראו רמב"ן (שמ' יח:טו): "כי לדברים רבים באים לפני, כי יבא אלי העם לדרוש א-להים להתפלל על חוליהם ולהודיעם מה שיאבד להם... וכן יעשו עם הנביאים... ועוד שאני שופט אותם... ועוד אני מלמד אותם תורה...".

6 השו"ת תניא, הקדמה, דף ד ע"א.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא
לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף